

Iz Arhiva u svijetu

POSILIJEKATNI RAZVITAK I SADAŠNJA ORGANIZACIJA AUSTRIJSKOG DRŽAVNOG ARHIVA U BEČU.¹⁾

Današnji Austrijski državni arhiv u Beču (Oesterreichisches Staatsarchiv — Wien) nema kao jedinstvena ustanova dugu tradiciju. U stvari, tek nakon Drugog svjetskog rata došlo je do konačnog ujedinjenja svih bečkih arhivskih ustanova centralnog karaktera, kao što su to Kućni, dvorski i državni arhiv, Ratni arhiv, Komorski arhiv, Arhiv ministarstva financija, Arhiv unutarnjih poslova i pravde i t. d. — do ujedinjenja barem u organizacionom pogledu, dok prostorno to, naravno, nije bilo moguće. Misao o stvaranju jednog instituta za pohranu građe središnjih upravnih oblasti austrijske (habsburške) monarhije javlja se već od početka 18. stoljeća, ali su uvijek razne okolnosti — čas vanjskopolitičkog a čas pak unutrašnjeg karaktera — sprečavale njeno ostvarenje. Tako je slom Austro-Ugarske zatekao bečke arhive u stadiju postojanja nekoliko specijalnih arhivskih ustanova, rad kojih je pokušavao da koordinira Arhivski savjet (ranije III. sekcija Komisije za zaštitu historijskih spomenika). Među tim ustanovama možemo da razlikujemo dvije vrste: s jedne strane samostalne arhive, kao Kućni, dvorski i državni arhiv, Komorski arhiv i Ratni arhiv; a s druge strane Arhiv financija i Arhiv unutarnjih poslova te pravde, koji su u stvari predstavljali stare registrature (s građom od revolucije 1848.) pri resornim ministarstvima. Prva Republika nije donijela većih izmjena u organizaciji bečkih arhiva, osim što je Ratni arhiv dospio pod civilnu upravu. Okupacija Austrije od nacističke Njemačke 1938. dovela je do podređivanja tog arhiva vojnoj centrali u Berlinu; daleko je važnija promjena, koju je ova okupacija donijela ostalim arhivima: stvoren je, naime, jedan centralni arhiv (t. zv.

Reichsarchiv Wien) koji je okupio Kućni, dvorski i državni arhiv, Komorski arhiv, Arhiv financija i Arhiv unutarnjih poslova i pravde. Tako je po završetku rata trebalo samo uključiti još i ponovo demilitarizirani Ratni arhiv, da bi se misao o jedinstvenoj austrijskoj centralnoj arhivskoj ustanovi, pod jednom Generalnom direkcijom, konačno ostvarila.²⁾ Prema novoj organizacionoj strukturi dobio je Austrijski državni arhiv (Oesterreichisches Staatsarchiv — OeStA), uz Generalnu direkciju (Generaldirektion — GD), u svemu pet odjela: Kućni, dvorski i državni arhiv (Haus-, Hof- und Staatsarchiv — HHStA), Ratni arhiv (Kriegsarchiv — KA), zatim sjedinjeni Financijski i komorski arhiv (Finanz — und Hofkammerarchiv — FuHKA), Opći upravni arhiv (Allgemeines Verwaltungsarchiv — AVA) kao nasljednika Arhiva unutarnjih poslova i pravde i Prometni arhiv (Verkehrsarchiv — VA), kojega osnovicu tvori arhiv željeznica. Na čelu OeStA jeste generalni direktor, a odjele vode upravnici.

Prostorno su, naravno, pojedini odjeli ostali razdvojeni. Same arhivske zgrade nisu tokom rata pretrpjele većih šteta, uz iznimku prostorija sa građom unutarnjih poslova i pravde, koja je bila već i 1927. nastradala prilikom požara Palače pravde. Fondovi Kućnog dvorskog i državnog arhiva nalaze se u specijalno građenoj zgradi, u kojoj je smještena i Generalna direkcija. Također i Komorski arhiv posjeduje staru zgradu iz 1843. prvu arhivsku građevinu u Austriji; dok je s njim spojeni Financijski arhiv ostao u zgradi ministarstva. Ratni arhiv raspolaže (već od 1905.) akademičkim traktom Stiftkaserne, a Prometni arhiv se od 1940. nalazi u upravnoj zgradi željeznice. Sve te

zgrade, odnosno spremišne prostorije, u najvećoj su mjeri ispunjene građom, tako da se ponegdje moralo prići nadogradnji ili stvaranju pomoćnih spremišta.

Osoblje i građana. Najveći dio osoblja 1945. likvidiranog Reichsarchiva Wien (RAW) otišao je iz službe zbog penzioniranja, kao i na osnovu denacifikacije: nešto neposredno nakon rata, i zatim kroz iduće godine do 1948. Tako je osoblje arhiva, koji su bili uključeni u RAW, a napose HHStA, kasnije potpuno iznova izgrađeno. Prema novoj sistematizaciji ukupan broj službenika OeStA određen je za polovinu manji od stanja 1938., tako da imaju: GD 5 osoba, HHStA 25, AVA 19, FuHKA 12, KA 40 i VA 8 osoba, što znači ukupno 110 službenika. Od toga u rangu A- i B- službenika (naučno i stručno osoblje) 24, odnosno 14 ljudi.

Akademskim (naučnim) službenicima (A-grupa) pripada u prvom redu dužnost naučnog rada u arhivu: svaki ima dodijeljenu određenu grupu arhivskih tijela kao referat (u KA kao odjeljenje), za čije uređenje i mogućnost korištenja putem arhivskih pomagala treba da se stara. Ujedno on rješava i pitanja postavljena od korisnika građe u vezi s materijalom, koji mu je povjeren. Službenici više stručne spreme (B-grupa) dužni su izvršavati, kao pripomoć akademskim službenicima, poslove u vezi s davanjem građe korisnicima u čitaonici i inače, kao i pomagati ovima u radu na sređivanju građe u okviru pojedinih referata, te uz to rješavati jednostavnije administrativne zahtjeve stranaka.

Od akademskih suradnika traži se završeni bilo filozofski studij sa doktoratom ili pravni studij s državnim ispitom, a zatim uspješno obavljani redovni državni ispit kod Instituta za austrijsku historiju u Beču. Ovaj posljednji studij traje tri godine, ali se može

upisati već u petom semestru redovnih studija, tako da je nužni minimum godina dana postdiplomskog rada. Za službenike B-grupe potrebna je srednja škola, a za definitivno zaposlenje stručni ispit pred arhivskom komisijom.

Ostali personal raspoređen je u upravnoj i kancelarijskoj službi (grupe C, D, E) — svega 27 službenika; pomoćno osoblje (uključivši čistačice) tvore ukupno 43 osobe. Raspored arhivista po pojedinim odjelima jeste: GD 2, HHStA 9, AVA 5, FuHKA 2, KA 5 VA 1.

Količina građe, koju pojedini odjeli čuvaju iznosi:

- 1 HHStA 150.000 arhivskih jedinica, uz 70.000 povelja,
2. AVA 90.000 arhivskih jedinica,
3. FuHKA 80.000 arhivskih jedinica,
4. KA 245.000 arhivskih jedinica, uz 370.000 karata i 434.000 slika,
5. VA 15.000 arhivskih jedinica, uz 41.000 planova.

Ukupno dakle gore navedenih 110 službenika svladava 580.000 arhivskih jedinica, ne računajući povelje, karte, planove i t. d. Odnos službenika prema građi u pojedinim odjelima je slijedeći: po jednom službeniku u HHStA 6.000 arh. jed., u AVA 4.736, u FuHKA 6.666, u KA 6.125, u VA 1.875 arh. jedinica; na svakog akademskog službenika dolazi u HHStA 16.666 arh. jed., u AVA 18.000, u FuHKA 40.000, u KA 49.000, u VA 15.000 arh. jedinica. U svemu dolazi 580.000 arh. jed. na 110 službenika ili 5.272 po službeniku; odnosno u prosjeku 26.363 jedinice na svakog akademskog službenika. Iz ovih podataka se vidi, da je ukupno osoblje prilično ravnomjerno raspoređeno prema raspoloživoj građi, no da na akademskim službenicima oskudijevaju FuHKA i, naročito, KA. Zato kod ovih odjela zapažamo veći broj B-službenika u od-

nosu na akademičare: HHStA 2, AVA 3, FuHKA 2, KA 5, VA 2.

Ratno zbivanje ostavilo je na građi OeStA teških tragova, i to ne toliko u pogledu direktnih oštećenja, koliko iz razloga uneređenja arhiva prenošenjem građe u raznorazna bliža ili dalja skloništa. Kako navodi arhivist Seidl »ako se danas baci pogled unatrag, mora se kazati, da je čitav rad na lagerovanju bio skoro suvišan, i dapače štetno se odrazio. S izuzetkom odjeljenja za unutarnje poslove i pravdu (današnji AVA) nije RAW, osim štete na prozorima i krovštima pretrpio nikakvo oštećenje«.3) A isto važi i za Ratni i Prometni arhiv. O kakvom se ogromnom poslu radilo, govori najbolje podatak, da je RAW od jeseni 1942. pa do novembra 1944. prevezao u 50 skloništa izvan Beča oko 250 velikih vagona (t. zv. Möbelwagen) građe, a u bečkim skloništima pohranio još 50 takvih vagona. Uz to je Prometni arhiv 90% svojih fondova spremio u 4 skladišta van Beča, a Ratni arhiv 1944. prevezao u 9 mjesta na području današnje Austrije i Čehoslovačke Republike preko 958 tona spisa, izvršivši pri tome i pregrupiranje preostalog materijala u samoj arhivskoj zgradi.

Završetak rata postavio je pred austrijske arhiviste naizgled nerješiv problem, da ove mase spisa povrate u spremišta. To je bilo moguće samo zahvaljujući pomoći okupacionih sila i krajnjim zalaganjem cjelokupnog arhivskog osoblja.

Kod HHStA bilo je vraćanje spisa uglavnom dovršeno 1948. Među najvažnijim gubicima ovog arhiva treba spomenuti spise Staatsrata za vrijeme od 1761.—1833. (oko 1500 fascikala), uz nekoliko stotinjaka fascikala drugih fondova.

Građa AVA povraćena je u Beč dijelom već 1946. dok su fondovi, što su

se nalazili u mjestu Ledenice u Čehoslovačkoj Republici, vraćeni zimi 1949./50. Zbog oštećenja na zgradi ovog arhiva materijal je morao biti lagerovan na drugim mjestima u gradu, gdje je usprkos nepovoljnom smještaju bila dohvatna građa najvažnijih fondova.

Povratak lagerovane građe HKA i FA započet je sredinom 1948. I ovdje je dio materijala bio na području ČSR, te je 1949./50. završeno recipročno ustupanje uskloništene građe između Austrije i ČSR. Dio spisa FA veoma je uneređen tokom rata, tako da je u Beč dovežen na teretnim kolima u veoma lošem stanju.

— Kod KA dala je Saveznička arhivska komisija 1947. dozvolu za povratak građe u arhivsku zgradu, te su kao prvo stigle 144 tone spisa Dvorskog ratnog vijeća. Pristizanje građe trajalo je sve do 1950. kad je najveći dio povraćen. Ovaj materijal nalazio se u vrlo nepovoljnim prilikama: »Ako je već Arhiv vojnih sudova povraćen u stanju, koje je bilo u najvećoj mjeri nezadovoljavajuće, to su druga arhivska tijela pružala sliku potpunog rasula. Tek mali dio spisa nalazio se još povezan u prvobitnim fasciklima; ostalo je bilo sasvim uneređeno, a fondovi raznih provenijencija potpuno izmiješani. U dugogodišnjem radu, koji se protegao do marta 1952., uspjelo je ove spise barem po provenijenciji sortirati i privremeno srediti u 30.000 novih fascikala« (dr. W. Kraus).4) Godine 1951. bilo je vraćanje građe u osnovi završeno. S obzirom na kompleksnost fondova nije KA pretrpio većih gubitaka, a naročito sretna okolnost jest, da je centralni fond — arhiv Dvorskog ratnog vijeća, izgubio tek 0,5% svojih spisa.

No zato je daleko veće oštećenje doživio KA čišćenjem fondova od jedne Savezničke komisije. Njen rad odvijao se bez učešća arhivskog osoblja, sa ciljem da se izdvoje spisi i drugi materi-

jal, koji se tiče njemačkog Wehrmachta. Tokom tog rada nastradala su međutim i mnoga arhivska pomagala, među njima i jedini primjerak općeg pregleda fondova, što je u mnogome otežalo kasniji rad na sređivanju. Početkom 1947. doživjela je svoje čišćenje i ogromna biblioteka KA, gdje su izlučena sva djela izdana u Njemačkoj i Italiji nakon 1933., a u Austriji nakon 1938. Ovaj rad završen je 8. VII 1947., i tada je KA opet predan javnosti.

Na kraju, kod VA izvršeno je vraćanje iz triju spremišta već u jesen 1946., tek kod jednog skloništa posao se protegao do 1950. godine.

Osım gubitaka na građi zbog lagerovanja ili direktnih ratnih operacija, smanjen je fond OeStA nakon rata i restitucijom građe susjednim zemljama. građu što ju je njemačka vojska opljačkala u okupiranim zemljama i prevezla u RAW, te se sad vraćala zakonitim vlasnicima.

Najzanimljiviji je postupak sa građom, koja je iz OeStA nakon rata ponovo vraćena oblastima, iz kojih je potekla. Osım dviju velikih stručnih biblioteka, o kojima će biti niže govora, radi se tu o spisima centralnih upravnih tijela, koja su okupacijom Austrije 1938. prestala da postoje, a u Drugoj Republici su uspostavljena. Tako je AVA morao da preda Ministarstvu za nastavu njegovu registraturu od 1896. - 1938., zatim registrature Predsjedničke kancelarije, Patentnog ureda i Parlamentske direkcije. Financijski je pak arhiv predao područnom ministarstvu građu iz perioda 1918.—1938., kao i spise Financijske prokuratorure. Ipak, »većina drugih centralnih oblasti osvjedočila se, da je bolje njihove spise nastale pred 1938. ostaviti arhivskoj upravi; jer im i onako u ustanovi nedostaje prostora. Pokazalo se, da potrebe uprave u najvećem broju slučajeva nikako ne

sežu dalje od 1918. i da sjedinjenje spisa, koji se odnose na unutarnju upravu u širem smislu pruža velike prednosti i samoj praksi. Tako je uz registrature ministarstva od 1848. god. koje su dane na upotrebu istraživačima, nastala velika centralna registratura za pisano blago iz vremena Prve Republike» (dr. W. Kraus).⁵⁾

Nedirnut ovim pitanjem ostao je KA, kojemu je dugo vremena nedostajala odgovarajuća ustanova centralnog značaja. No zato, morao je ovaj arhiv da izvrši (i još izvršava) ogroman posao administrativnog karaktera, koji se odnosi na izdavanje potvrda pojedincima o njihovoj službi u vojsci u svrhu postizanja ostvarenja ličnih prava. Opseg tog rada vidi se po podatku, da je broj ovih predmeta u 1947. kod KA iznosio 1058, što je u 1954. naraslo na 3700 spisa. Ukupno je kroz desetak godina (1945—55) KA riješio oko 20.000 ličnih slučajeva.

Kao što je razumljivo iz dosadašnjeg izlaganja, nije se moglo očekivati, da će kod OeStA doći nakon rata do većeg priliva građe. Svi odjeli dobili su kroz poratni decenij neke nove fondove u svoja spremišta, no glavni izvor građe — centralne upravne oblasti — nisu dale novog materijala arhivu, već su takav čak iz arhiva preuzimale.

Spomenuto je, da su arhivska odjeljenja vratila i dvije velike stručne biblioteke nadležnim ministarstvima. Danas HHStA ima svoju priručnu biblioteku od oko 60000 svezaka, koju tvore a) biblioteka HHStA u užem smislu, b) biblioteka bivšeg k. u. k. ministarstva vanjskih poslova i c) biblioteka bivše Konsularne akademije. — Biblioteka AVA nastala je sjedinjenjem knjiga po raznim fondovima, i obuhvatit će do 10.000 svezaka; zasebno se i nadalje vodi biblioteka Plemićkog arhiva. — Firiučna biblioteka FuHKA sadrži također

10.000, a ona Prometnog arhiva oko 900 svezaka.

Dok sve ove biblioteke ne prelaze okvir priručnih zbirki za potrebe službenika i istraživača, biblioteka KA sa ukupno 380.000 svezaka spada u skupinu velikih specijalističkih stručnih biblioteka, kao što su i one Ministarstva financija i Ministarstva nastave. Prva sadrži 180.000, a druga 160.000 svezaka. Prilikom sjedinjenja odnosnih ministarskih arhiva u RAW 1938. došle su arhivu i ove biblioteke, no već 1945. vraćene su ponovo uspostavljenim oblastima. Nasuprot tome, KA je zadržao svoju biblioteku, danas najveću vojno-historijsku stručnu biblioteku u srednjoj Evropi. Uzrok je svakako i u tome, što je ova biblioteka od svog početka rasla uz KA kao nuždan uvjet za vojno-historijsku i vojno-stručnu publicističku djelatnost, koja je već od početka 19. stoljeća predstavljala glavnu svrhu i cilj postojanja KA.

Rad sa strankama. Svi odjeli OeStA imaju svoje čitaonice, pri čemu KA još nema centralnu, već po odjeljenjima (dok je nova centralna u izgradnji). Čitaonica HHStA otvorena je dnevno od 9—18 sati, subotom do 12 sati. Formular, koji istraživač ispunjava, sadržava među ostalim rubrike: ime i zvanje, državljanstvo i oznaka lične isprave, adresa u Beču, adresa vani, predmet istraživanja; uz to dolazi oznaka poslovnog broja, referenta i sl. Na istom formularu označava nadzornik čitaonice upotrebljenu građu s podacima o fondu, arhivskoj jedinici i vremenu upotrebe; posebno se na formularu upisuju upotrebljene knjige iz arhivske biblioteke.

Vremenska granica, do koje je moguće koristiti građu OeStA, u načelu je utvrđena sa 50 godina starosti, računajući do 31. XII. prethodne godine. Ne dirajući u načelnu važnost ove odluke,

dopustio je savezni kancelar 15. XII. 1956. da iznimno građa do 1. XI. 1918. postaje pristupačna odmah, a ne tek u 1969. godini, kao što bi to po granici od 50 godina trebalo. Ova odredba vrijedi do kraja oktobra 1968., kad opet stupa na snagu gore navedeni period. Na taj način je veoma opsežna i važna građa iz vremena 1908.—1918. (dakle zadnjeg decenija pred raspad Austro-Ugarske) stavljena istraživačima već sada, odn. deset godina ranije na raspolaganje.

Nadzornu službu u čitaonici HHStA vrše svi A i B-službenici po stalnom redosljedu, tako da se dnevno izmjenjuju dvojica. Upute istraživaču daje nadzorni službenik uz pomoć »Sumarnog inventara«, a po potrebi upućuje stranku odnosnom referentu. Građa, koju istraživač naruči, prolazi iz spremišta kroz Pomoćnu kancelariju, gdje se evidentira, a tek onda je dobiva čitaonica. U ovoj postoje zasebni ormari, gdje svaka stranka ima svoj pretinac, u kojem stoji građa, dok je upotrebljava. Po završetku rada na pojedinim fasciklima vraća ih istraživač nadzornom službeniku, a ovaj preko Pomoćne kancelarije u spremište. Tako Pomoćna kancelarija evidentira izlazak i ulazak građe iz spremišta, a nadzornik u čitaonici rad pojedinog istraživača na njoj. Molba za prepisivanje ili mikrofilmovanje građe predaje se također nadzornom službeniku, a za samostalno prepisivanje na vlastitom stroju postoji pomoćna čitaonica.

Fond arhivskih pomagala u HHStA preuređen je s nova poslije rata i izrađen kartotečni pregled svih popisa, pregleda, kazala i sl., koje sadržava.⁹⁾ Već od svog početka sredinom 18. stoljeća preuzimao je arhiv prilikom primanja pojedinih skupina dokumenata također i razne inventare i reportorije istih spisa, odnosno registraturene zapisnike i kazala pojedinih oblasti. K tome su došla pomagala izrađena po arhivistima

u samom arhivu, koja također u početku nisu dvojeno čuvana, već uz dotični fond. Tek kasnije nastala je posebna zbirka kataloga, koja danas nosi naziv Fond arhivskih pomagala (Archiv-Behelfe). U načelu on sadržava samo u arhivu izrađene preglede građe, dok se originalni registraturni protokoli i indeksi čuvaju uz same spise, na koje se odnose.

Ranije je ova zbirka bila raspoređena po vanjskim oznakama, t. j. prema smještaju fondova u arhivskim spremištima i prema svojem obliku (izrada u obliku knjige, ili kao kartoteka), dok je sadanji fond arhivskih pomagala sređen po unutarnjoj sadržini. Prema provenijenciji razlikuju se dvije osnovne grupe kataloga:

1) pomagala izrađena izvan HHStA, i to a) u samim kancelarijama, radi olakšanja poslovanja — kao kazala po predmetima, osobama itd.; b) popisi spisa nastali kod prvobitne ustanove prilikom sređivanja registrature; c) repertoriji i inventari ranije samostalnih arhiva, koji su uključeni u HHStA; te zatim

2) pomagala izrađena u HHStA po arhivskim stručnim službenicima. Od ukupno cca 750 raznih repertorija, kataloga i inventara, koliko danas sadržava ovaj fond, nastalo je kroz prvih stotinu godina djelovanja arhiva t. j. od 1749.—1850. njih 23,3%, a kroz daljih stotinu godina od 1851.—1945. ukupno 72,8%, te nakon rata oko 3,9%. Najplodnija razdoblja su bila 1881.—1910. sa 31%, i 1911.—1945. sa 29,4% od ukupno izrađenih pomagala.

Publikacije i izložbe. Već pred Prvi svjetski rat imali su austrijski arhivisti svoju publikaciju, »Mitteilungen« arhivske sekcije Komisije za zaštitu historijskih spomenika, odnosno kasnije Arhivskog savjeta. Ovu tradiciju nastavio je nakon 1945. OeStA, kad je počeo izdavati »Mitteilungen des OeStA«. Prvi svezak izašao je 1948. i otada se re-

dovno objavljuje jedan svezak godišnje; uz redovne sveske, publicira OeStA i t. zv. dodatne, od kojih je do sada izašlo pet. Prvi od ovih (1949) donio je zanimljivu monografiju bivšeg upravnika KA dr. O. Regelea o »Austrijskom Dvorskom ratnom vijeću«. Zatim su slijedila u 1949. i 1951. dva opsežna sveska Spomenice na 200-god. postojanja HHStA, u redakciji generalnog direktora dr. L. Santifallera. Četvrti dodatni svezak (iz 1955) donio je »Reichsregister« kralja Albrechta II. od H. Kollera. Napokon najnoviji peti svezak sadržava vrlo zanimljivu raspravu dugogodišnjeg arhiviste i danas upravnika AVA dr. W. Goldingera »Geschichte des Oest. Archivwesens« (1957), u kojoj on razmatra osnovne linije razvitka arhivstva u Austriji, njegove sadanje probleme i smjernice za budućnost. Posebno je OeStA objavio 1949 veliku zbirku faksimila pod naslovom »1100 godina austrijske i evropske povijesti u poveljama i dokumentima HHStA«.

Osim ovih publikacija posjeduju austrijski centralni arhivi i seriju sumarnih pregleda fondova pojedinih arhivskih ustanova, gdje su u posljednjim godinama objavljene dvije vrlo vrijedne knjige, zanimljive za najširi krug korisnika građe bečkih arhiva. Radi se o sumarnim inventarima HKA i KA. Serija inventara austrijskih centralnih arhiva započeta je 1909. objavljivanjem inventara Općeg arhiva ministarstva unutarnjih poslova, kojeg je 1911. slijedio inventar Arhiva ministarstva financija. Oba su ova inventara danas već zastarjela. Do rasula Austro-Ugarske izašla su još dva sveska: 1912. o Zemaljsko-vladinom arhivu u Salzburgu i 1918. o Štajerskom namjesničkom arhivu u Grazu. Kao peti dio ove serije objavljen je u 5 svezaka kroz god 1936.—1940. poznati »Gesamtinventar des Wiener HHStA«, koji je služio kao uzor poratnim sumarnim inventarima. Do

rata je još izišao i prikaz Državnog arhiva u Innsbrucku (1938), uz tri rasprave u fondovima HHStA, koje se vezuju uz Gesamtinventar. Prva poslijeratna publikacija u ovoj seriji bio je 1951. »Inventar des Wiener HKA«, čemu je 1953. slijedio »Inventar des KA in Wien«. U pripremi je ovakav inventar za AVA, a kao daljnja sveska sprema se pregled fondova VA. Slijedeći primjer Sumarnog inventara HHStA, no naravno uz ograničenje na prostoru, a time i na detaljnijim opisima, daju prikazi fondova HKA i KA za svako arhivsko tijelo kratak prikaz ustanove iz koje je poteklo, te pregled rasporeda građe sa naznakom količine za svaki dio. Kao uvod dani su historijati samog arhiva i drugi zanimljivi podaci o ustanovi. Svrha je tih arhivskih inventara, da omogućе opći pogled na očuvanu građu, tako sređenu prema fondovima i grupama da svaki istraživač može lako i brzo utvrditi, koliko mu dotični arhiv pruža materijala za njegov rad.

Uz učešće na mnogim izložbama u organizaciji drugih ustanova, održao je OeStA i nekoliko samostalnih izložbi. U prvom redu se to odnosi na HHStA. U periodu 1947.—1949. otvorena je bila u ovom odjelu izložba »Austrijska i evropska povijest«, koju je posjetilo 1225 posjetilaca, a imala je lektografirani katalog; druga izložba »1100 god. austrijske i evropske povijesti« trajala je od 1949—1952, s 2683 posjetilaca i također hektografiranim katalogom; zatim je 1952.—1954. bila postavljena izložba »Crkva u Austriji«, koju je posjetilo 3250 osoba, a imala je štampani katalog. U septembru 1954., povodom stogodišnjice Instituta za austrijsku historiju, postavljena je izložba »Historijski dokumenti HHStA 816—1954.«, koja je i danas otvorena kao stalna arhivska izložba, te ima opsežni štampani katalog. Uz to, priređuje arhiv svake godine manju posebnu izlož-

bu, tako u 1957. pod naslovom »Žena u historiji«, sa hektografiranim katalogom.

HKA i KA nemaju posebnih izložbi, no zato posjeduje svaki po jednu sobu muzejski uređenu, i to HKA na spomen direktora arhiva poznatog austrijskog pjesnika Grillparzera, a KA t. zv. Conrad-arhiv. Grillparzerova uprava HKA pada u period, kad je izgrađena današnja zgrada tog arhiva, prva građevina u arhivske svrhe u Austriji 1843.—1846., te se u njegovoj sobi (koja je do pred par godina bila radna soba direktora arhiva) nalazi originalni namještaj iz prve polovine 19. stoljeća. — T. zv. Conrad-arhiv u KA ima drugačiji historijat. Inicijativom direkcije KA započeto je 1948. sakupljanje spisa povezanih sa ličnošću grofa Conrada v. Hetzendorfa, kao »posljednjeg velikog austrijskog vojskovođe«. U ovoj se skupini nalazi osim Conradove ostavštine još i građa njegovih pomoćnika, uspomene suradnika i sl. Conradova soba uređena je kao mali memorijalni muzej, dijelom sa originalnim pokućstvom iz njegove kancelarije, a posjeduje i njegovu stručnu biblioteku.

Nadležnost Generalne direkcije OeStA ograničena je na pet arhivskih odjeljenja s gradom centralnih upravnih austrijskih oblasti, i ona nema nikakove ingerencije nad djelatnošću ostalih arhiva, kako zemaljskih tako i gradskih. Radi koordinacije rada austrijskih arhiva održavaju se od 1948. redovno svake druge godine konferencije direktora ovih arhiva, koje saziva GD OeStA, a učestvuju u radu upravnici odjela OeStA, direktori zemaljskih arhiva i ostalih arhivskih ustanova.⁷⁾ Na IV. konferenciji u Beču 11/12. V. 1954. odlučeno je, da se u buduće one drže svake godine u Beču tokom maja, a zadatak im je, da se raspravljaju tekuća arhivska pitanja. Razmatranju većih teoretskih i praktičnih problema arhivske službe

služe skupštine arhivista Austrije, koje su održane 1949., 1953 i 1956, te treba da ubuduće budu svake druge godine u jednom od glavnih gradova pojedinih

pokrajina. Na taj se način ostvaruje međusobno povezivanje i izmjena iskustava kod austrijskih arhivista.

Igor Karaman

Bilješke:

1) Obzirom da fondovi austrijskih arhiva sadržavaju vrlo dragocjenu dokumentaciju za historiju jugoslavenskih naroda, razumljiv je stalan interes naših arhivista i historičara, kojim prate i samu organizaciju arhivske službe u Austriji. Zahvaljujući stipendiji Savjeta za kulturu i nauku NRH bilo mi je moguće da tokom decembra 1957. i januara 1958. radim pri Austrijskom državnom arhivu u Beču; ovaj referat izrađen je na osnovu toga, uz korištenje statističkih podataka iz izvještaja dr. W. Krausa o desetgodišnjici OeStA (Mitteilungen des OeStA, Bd. 8, Wien 1955). — Dužnost mi je i ovom prilikom, da se zahvalim generalnom direktoru OeStA dr. G. Rathu i svim njegovim suradnicima na srdačnom prijemu i stalnoj brizi, da mi omoguće što uspješnije izvršenje mog zadatka.

2) Usp. dr. W. Goldinger »Geschichte des oesterreichischen Archivwesens«, Wien 1957.

3) cit. prema Kraus »10 Jahre OeStA«, str. 248.

4) Kraus, o. c. str. 351.

5) isto, str. 255.

6) Usp. dr. O. F. Winter »Der Bestand Archivbehelfe des Wiener HHStA« (Mitteilungen des OeStA, Bd. 5, Wien 1952).

7) Usp. podatke o ovim skupovima kod prikaza »Mitteilungen des OeStA« u časopisu »Arhivist«: za 1. konferenciju direktora arhiva 20.—21. X. 1948. — Arhivist 1952/1, str. 102; za 2. konf. 17.—18. X. 1950. — Arhivist 1953/1—2, str. 66; za 3. konf. 3—7 VI. 1952. — Arhivist 1954/2, str. 142. Također za 2. zasjedanje austrijskih arhivista 26. V. 1953 u Grazu — Arhivist 1956/3—4, str. 131.